

Aknay János: Emlék I. (2017)

Aknay János és Ézsiás István kiállítása a szentendrei MANK Galériában

Pannónia lelkületét Janus Pannoniustól Csorba Győzőig sokan megfogalmazták szebbnél szebb művekben. Táj, néplélek, hagyomány, archaikum? Kitekintés a világra, ugyanakkor magunk – sajátosságaink, értékeink – megőrzése? Ha szóban (versekben) ez sikerült, sikerül-e képzőművészeti alkotásokban? Méghozzá olyan művekben, mondhatjuk egyszerűen konstruktív alkotásnak őket, amelyek ugyan a dombhajlatok ívét és hőjét (utalás Rómára) többnyire elkerülik, de feszített, jobbra mértani szerkezetükben megőrződik valamely fő sajátosságunk.

Aknay János festőművész és Ézsiás István szobrászművész együttműködésénél kitűnőbb párost el sem lehetne képzelni. Aknay utóbbi korszakának jellegzetes „emlékképei” – mindenik mintha valaminő katedrális rejtene – jól illenek Ézsiás következetesen szigorú, a körzőnek és a vonalzóknak áldozó, kötődéseikben nem egy avantgárd mestert megidéző szobraihoz. Mindkét alkotó karakteréhez nagyon is hozzátartozik a határozott kontúrokkal jelentkező formabiztonság, és a nem akármilyen (noha ez szobrásznál nem annyira megszokott) színgazdagság.

Minthogy a szentendrei piktor egy kivételével az utóbbi két év festményeit állította ki (huszonegy darabot), a szobrászművész pedig évtizedekre visszatekintően az életművéből válogatott – a kerti kiegészítő tárlat műveit is idevéve negyvenöt (!) plasztika látható tőle –, egy kissé Ézsiás oldalára billen a mérleg. Ám a szoborsokaságot jól ellensúlyozza Aknay elegáns, nagyméretű tábláinak látványa, üzenete.

A konstruktív táblák „építészeti” darabjaiból kiolvasható rekviem – emlékezés a múltra, a

történelem hézagaira és ünnepeire, a templomok-katedrálisok megtartó erejére, a befogadó város hajdani mestereire (elsőbbben is Barcsay Jenőre), a látványban megfogalmazandó életöröm pillanataira – azért is fölemelő, mert akarva-akaratlan szakrális üzeneteket hordoz. Az „égi jel”, drámai formában, a festőművész életébe akkor csapott be, amikor évekkel ezelőtt nagybeteg kislánya meghalt.

Innen a megvilágosodás, a Teremtő előtti főhajtás fokozatai? A röpködő angyalszárnyak suhogása? Innen is, de főképp a szépség előtti főhajtás bölcselméből. Amikor a festmény, anélkül hogy kilépne keretéből (pontosabban az ábrázolandó témához köthető szokványvilágból), lelki tartalmakat is közvetít. A feszített szerkezetben megbúvó érzéseket, a léthagyomány ünnepeit és érzelmi viharokat. Ha tetszik, ugyan nagy áttételekkel, a magyarságot, a kisebbségek magyar közösségeit összekovácsoló gesztusokat szintén.

Mi más volna az Emlék – Eszéki katedrális (2015) című tábla torony-szökellése, háttérében a szétesett déli ország nekünk is kijutó öldökléseivel, mint a föntieknek bizonyítéka. A fény és sötét kontrasztja, a sárga mezővel szemben álló kék és fekete, itt éppúgy dominál, mint megannyi más, a ceruzatornyok égbe emelkedését egy kissé hitbéli megigazulásnak is mutató vásznon (Emlék VI., VII. – 2017; Emlék I. – 2016 stb.). Eme emlékezésfolyamban lehetetlen nem észrevenni a jelként funkcionáló klasszikus elemek (például a két torony mögötti templomhajó – Emlék I., 2017) nagy hatású, mert a fókuszt meghatározó-uraló jelenlétét.

Ahogy nem véletlen (egy kis leegyszerűsítéssel) a „katedrális-imitációk” sűrű sora – a festőművész részéről a bűnmegvallás áldozati gesztusának is tekinthető az ilyesféle „rejtett” ima, a kisváros Szentendrét metropolisszá növelő cselekedet –, éppúgy tudatos ábrázolási mód a Duna-parti városka házait, oromzatait, belső tereit képvalósággá emelő megjelenítés. Ennek tipikus példája az Emlék XII. (2017), amelyen a piramissá növekvő háromszögben lévő, kék nyíllal átlótt ablakkeret éppúgy szerkezeti (feszítő) fogás, mint az egészet egységbe fogó, a csúcsos alakzatra ráboruló derékszögű kék-zöld keret. Az Emlék V. (2016) szintén a szentendrei motívumkincs jellegzetes darabjaiból építkezik. Minden festményt lélegzetelállító pontossággal a színdinamika ural.

Észiás István: Esprit geometria
(2015, fa)

Észiás István életműve, hihetetlen, itthon még nem kapta meg azt az elismerést, amelyet már

jócskán kiérdemelt. Mert konstruktív szobrai (reliefjei, körplasztikai, installációi) több jelentésűek, s a magyar avantgárd hagyományon kívül – az írónak és költőnek sem utolsó, a Tett és a Ma kiadója-szerkesztője a példakép, aki előtt a művész két gyönyörű festett fa kompozícióval hajtott fejet (Kassák jubileumára – 2012; Hódolat Kassáknak – 2015) – a nemzetközi avantgárd formajegyeit is magukon hordják? Mert a figuralistást maguk mögött hagyván kisplasztikának és köztéri szobornak is szépek, tiszták, nemesek? Mert konstruktív alapértelmezésük révén a művész anyagszereteten túl „csak” mértani megszerkesztettségükkel és térfoglaló gesztusuk (nemegyszer a levegős tágasság) különösségével hatnak?

A sok évtizede tudatosan formálódó, nem egy nemzetközi díjat is magáénak tudó életmű itthoni lebecsülésére nincsen magyarázat. S hogy Ézsiás ebben az elismerés nélküli visszhangtalanságban sem tört meg, hanem folyamatosan – a következetesség aranyfedezetével – alkotott, az önkifejezői tudat tettekretekezéséből, bátorságából eredeztethető. Sok helyről merített, hogy az „idegen” formavilág átszőve egyéniségének a jegyeivel minél jobban hasson.

A múlt század negyvenes éveiben indult, a formákat előtérben tartó MADI (kortárs absztrakt geometrikus irányzat) éppúgy magával ragadta, mint a holland De Stijl képzőművészeti s építészeti csoport tevékenysége, vagy az orosz avantgárd halhatatlanjai, avagy az egyik mesterének tartott Amerigo Tot rusztikusságában is megejtő művészete. Anyagszeretetet, formát, céltudatosságot tőlük tanult. Amit az őseitől ellesett, azt kebelezte be s alakította egyénivé – hihetetlen ötletarzenállal, gazdagsággal.

A tárlat legrégebbi művei, az 1974-es bravúros hajlítású vaslemezsobor, az Hommage a Naum Gabó, valamint a lyuggatott vas Rába '78 és a rozsdás lemezből és tükörlemezből komponált Malevich object direct – mindkettő 1985-ből való – már szépen megmutatták a szobrászművész tájékozódási irányát, technikai fölkészültségét és ötletességét. És legfrissebb munkáiban is, közülük hadd emeljem ki a Hommage a Deim Pál (2017) megrendítő egyszerűségét, ott a plasztikai invenció olykor drámai megnyilvánulása.

Valósággal tobzódik a formavariációkban. Legyen az tömör plasztika (Ajka III. – 1981; Concret – 2016, mindkettő alumínium; Hommage a Fritz Wotruba – 1990; Nagyatádi relief I–II. – 1994, mindkettő fa), síkplasztikaszerű, falra akasztható dombormű vagy festett tárgy (MADI-relief Caracas – 2009, fa, fém; MADI-relief Dallas – 2008, fa, fém, plexi; Fekete-fehér MADI – 2010, fa; Porcelán tál Rodcsenkónak – 2003; Frantisek Kupka-tál I–II. – 2003), netán „levegős” kisplasztika vagy köztéri szobor (Alfa és ómega – 2008, vas; Esprit geometria – 2015, festett fa; illetve Pannonia geometria; Geometria Sacra – mindkettő 2015, fém), látvány és gondolati tartalom egyesül benne.

A klasszikusok előtti tisztelgéseik azért is fontosak, mert egy folyamat szerves részévé teszik alkotói arzenálját. A már említett „homage”-ok mellett különösen szép a Huszár Vilmos De Stilj (2010, alumínium, vas, műanyag) című kisplasztika. A tárlat gazdagságát jelzi, hogy még számtalan párja van (Horizontális – 2015, fa, fém; Konstruktív szobor – 2010, alumínium, vas, fa, plexi).

Szokolczay Lajos